

TOESTEMMING EN VERTEGENWOORDIGING VAN DE CLIËNT IN DE GEHANDICAPTENZORG

Toestemming en vertegenwoordiging van de client speelt in de (verstandelijke) gehandicaptenzorg een belangrijke rol. Cliënten zijn niet altijd in staat om zelfstandig of met ondersteuning beslissingen te nemen vanwege hun leeftijd of wilsbekwaamheid. Het gaat bijvoorbeeld om beslissingen over de inhoud van de zorg maar ook over het aangaan van een zorgovereenkomst met de zorgaanbieder.

De VGN heeft drie schema's ontwikkeld. Het eerste schema gaat over wie de zorgovereenkomst met de zorgaanbieder ondertekent. Het tweede schema gaat over beslissingen met betrekking tot de zorg, jeugdhulp en ondersteuning. Het derde schema gaat over verzet door een ter zake wilsonbekwame cliënt tegen zorgverlening waarmee de vertegenwoordiger heeft ingestemd. Deze schema's zijn een overzicht van hoe de vertegenwoordiging is geregeld vanuit de verschillende domeinen (Wet langdurige zorg (Wlz), de Jeugdwet en de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo 2015)).

De VGN heeft ter ondersteuning van zorgaanbieders diverse modeldocumenten ontwikkeld, waaronder overeenkomsten, algemene voorwaarden, welkomstbrieven en informatiefolders. Deze zijn beschikbaar voor zorg op grond van de Wlz, jeugdhulp vanuit de Jeugdwet en maatschappelijke ondersteuning op grond van de Wmo 2015. Op aanvraag (bij info@vgn.nl) is de daarbij behorende notitie beschikbaar voor leden van de VGN (staat niet op website) over het gebruik van algemene voorwaarden. Die notitie gaat met name over het gebruik van algemene voorwaarden bij een mondelinge overeenkomst. Daarin staat ook informatie over het vertegenwoordigen van de minderjarige en meerderjarige cliënt.

INHOUDSOPGAVE

1. [Aangaan van de overeenkomst met de zorgaanbieder \(Wlz, Jeugdwet en Wmo 2015\)](#)
2. [Toestemming voor de zorgverlening](#)
3. [Verzet van een ter zake wilsonbekwame cliënt tegen zorg waarmee zijn vertegenwoordiger heeft ingestemd.](#)

1. Aangaan van de overeenkomst met de zorgaanbieder (Wlz, Jeugdwet en Wmo 2015)

Dit schema gaat over wie de zorgovereenkomst met de zorgaanbieder ondertekent.

Situatie	Cliënt en of (wettelijk) vertegenwoordiger	Toelichting
Cliënt jonger dan 16 jaar	Eén of beide gezaghebbende ouders of de voogd. ¹	Eén gezaghebbende ouder kan de overeenkomst aangaan (schriftelijk of mondeling), mits niet van bezwaren van de andere ouder is gebleken.
Client vanaf 16 jaar en wilsbekwaam	Cliënt zelf. ²	Een minderjarige is handelingsonbekwaam hetgeen inhoudt dat de minderjarige niet zelf overeenkomsten kan sluiten ³ , tenzij de wet anders bepaalt of de wettelijke vertegenwoordiger toestemming heeft gegeven. Hierop bestaat een voor de praktijk belangrijke uitzondering. Toestemming mag verondersteld worden als het een overeenkomst betreft die een minderjarige van zijn leeftijd doorgaans in het maatschappelijk verkeer zelfstandig sluit. In het maatschappelijk verkeer kunnen jongeren van 16 en 17 jaar, bijvoorbeeld ook zelfstandig een behandelovereenkomst sluiten op grond van de Wgbo. Hierbij aansluitend betekent dit dat jongeren van 16 en 17 jaar óók zelfstandig overeenkomsten met betrekking tot langdurige zorg, jeugdhulp of maatschappelijke ondersteuning kunnen sluiten en toestemming van de wettelijk vertegenwoordiger(s) verondersteld mag worden. Dit uitgangspunt heeft de VGN geformaliseerd in de Wgbo-richtlijn van de VGN.
Cliënt vanaf 18 jaar en wilsonbekwaam ter zake	Curator ⁴ , mentor ⁵ of schriftelijk gemachtigde ⁶ . Is er geen curator, mentor of schriftelijk gemachtigde dan kan eenieder die daarvoor een redelijke grond heeft namens de cliënt een zorgovereenkomst sluiten. Deze persoon treedt dan op als zaakwaarnemer ⁷ van de cliënt.	In principe kan iedereen als zaakwaarnemer optreden. In de praktijk zullen dit doorgaans familieleden zijn. Wij adviseren om dan de volgorde aan te houden die in de Wgbo staat: 1. echtgenoot/geregistreerd partner/levensgezel; 2. ouder/kind/broer/zus/grootouder/kleinkind.

Als een cliënt zowel een mentor als een bewindvoerder heeft, dient de vraag zich aan of ook de bewindvoerder bij het sluiten van een overeenkomst met een zorgaanbieder moet worden betrokken als dit ook financiële gevolgen heeft voor de cliënt. Dat is echter niet nodig. De mentor is bevoegd om namens de cliënt beslissingen te nemen

over zorgverlening, ook als die beslissingen eventueel financiële gevolgen hebben.⁸ Het is aan de mentor en de bewindvoerder om zo nodig hierover onderling afspraken te maken.

¹ Art. 1:234 lid 1 BW jo. 1:245 lid 4 BW jo. 1:253i BW.

² Jeugdwet: art. 1:234 BW jo. art. 7.3.5. lid 1 Jw. Wlz: art. 1:234 BW jo. 7:447 BW jo. richtlijn Wgbo VGN. Wmo 2015: art. 1:234 lid 3 BW. Zie naar analogie art. 5.3.3 en 5.3.5. Wmo 2015.3

³ Wettelijke uitzonderingen hierop zijn bijvoorbeeld de Wgbo en de Jeugdwet. Op basis van artikel 447 Wgbo is iemand van 16 of 17 jaar bekwaam om een behandelingsovereenkomst te sluiten. Op basis van artikel 7.3.5 Jeugdwet is iemand van 16 of 17 jaar bekwaam om te beslissen of hij jeugdhulp wil ontvangen.

⁴ Art. 1:378 jo. 1:381 BW.

⁵ Art. 1:450 jo. 1:451 jo. 1:453 BW.

⁶ Art. 3:60 BW en verder.

⁷ Art. 6:198 BW en verder.

⁸ Art. 1:458 BW, zie ook: Gedragscode Mentorschap Nederland, uitgave Mentorschap Nederland, 2015.

2. Toestemming voor de zorgverlening^{9,10,11}

Dit schema gaat over beslissingen met betrekking tot de zorg, jeugdhulp en ondersteuning.

Situatie	Toestemming	Toelichting
Cliënt jonger dan 12 jaar	Beide gezaghebbende ouders of de voogd. ¹²	
Cliënt 12 tot en met 15 jaar en wilsonbekwaam ter zake	Beide gezaghebbende ouders of de voogd. ¹³	
Cliënt 12 tot en met 15 jaar en wilsbekwaam	De cliënt zelf en beide gezaghebbende ouders of de voogd. ¹⁴	De zorgverlening kan evenwel zonder de toestemming van de gezaghebbende ouders of de voogd worden verleend, indien zij kennelijk nodig is teneinde ernstig nadeel voor de betrokkene te voorkomen, alsmede indien de betrokkene ook na de weigering van de toestemming, de verrichting weloverwogen blijft wensen. ¹⁵
Cliënt 16 tot 18 jaar en wilsonbekwaam ter zake	Beide gezaghebbende ouders of de voogd. ¹⁶	
Client 16 jaar of ouder en wilsbekwaam	Cliënt zelf. ¹⁷	De Wlz en de Wmo 2015 bevatten geen specifieke bepaling die, zoals in de Wgbo en de Jeugdwet, regelt dat wilsbekwame jongeren van 16 en ouder zelfstandig toestemming voor zorg en ondersteuning kunnen geven. In beginsel geldt in het kader van de Wlz en de Wmo 2015 de algemene regeling met betrekking tot het verrichten van rechtshandelingen door minderjarigen. Op grond daarvan is een minderjarige handelingsonbekwaam. Hij heeft toestemming nodig van zijn wettelijke vertegenwoordiger(s) om een rechtshandeling, zoals het geven van toestemming, te verrichten. Die toestemming mag verondersteld worden als het een rechtshandeling betreft die een minderjarige van zijn leeftijd doorgaans zelfstandig sluit. Gezien het feit dat zowel de Wgbo als de Jeugdwet de toestemming voor de zorgverlening voor 16- en 17-jarigen geregeld hebben, gaan wij ervan uit dat jongeren van 16 of 17 jaar voor langdurige zorg en maatschappelijke ondersteuning ook zelfstandig toestemming kunnen geven en dat toestemming van de wettelijk vertegenwoordiger(s) verondersteld mag worden. In het kader van de Wlz (voorheen AWBZ) passen de leden van de VGN al sinds 2008 de Wgbo analoog toe conform de Richtlijn Wgbo van de VGN. De toepassing hiervan is opgenomen in de algemene voorwaarden die bij de zorg- en dienstverleningsovereenkomst hoort. Hierin is bovenstaande redenering opgenomen en bepaald dat jongeren vanaf 16 jaar zelfstandig (kunnen) instemmen met Wlz-zorg.

Clïënt vanaf 18 jaar en wilsonbekwaam ter zake

Curator of mentor. Is er geen curator of mentor dan volgt de schriftelijk zelfaangewezen gemachtigde. Is die er niet dan: de echtgenoot, de geregistreerd partner of de levensgezel, tenzij deze persoon dat niet wenst, dan wel, indien ook zodanige persoon ontbreekt dan een ouder, een kind, een broer, zuster, grootouder of kleinkind.¹⁸
Is er geen van bovenstaande personen beschikbaar, dan kan eenieder die daarvoor een redelijke grond heeft als zaakwaarnemer¹⁹ van de cliënt optreden. Dit kan ook de hulpverlener zijn.²⁰

Heeft een wilsonbekwame cliënt die onder de Wzd valt geen vertegenwoordiger, dan is het de taak van de zorgaanbieder om een mentorschap aan te vragen. Als het een cliënt betreft die niet onder de Wzd valt heeft de zorgaanbieder de bevoegdheid (maar niet de verplichting) om een mentorschap aan te vragen.

⁹ Onder zorgverlening wordt verstaan: behandeling/begeleiding/jeugdhulp/ondersteuning.

¹⁰ In de Wmo 2015 zijn geen expliciete bepalingen opgenomen over de (vertegenwoordiging van de) minderjarige cliënt, noch over de leeftijd waarop een minderjarige zelfstandig toestemming kan geven. Dit betekent dat de regels inzake vertegenwoordiging en handelingsbekwaamheid uit Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek van toepassing zijn. De VGN adviseert echter om bij zowel de vertegenwoordiging van minderjarigen als bij de vraag vanaf welke leeftijd de cliënt zelfstandig toestemming kan geven, aan te sluiten bij de leeftijdscategorieën zoals opgenomen in de Jeugdwet, Wlz en de Wgbo en deze dus analoog toe te passen. VGN verwijst hiervoor naar artikel 1:234 lid 3 BW en de artikelen 5.3.3 en 5.3.5 Wmo 2015. Hoewel deze bepalingen betrekking hebben op gegevensuitwisseling, bevatten zij eveneens een indeling naar leeftijdscategorieën.

¹¹ Zie ook de Wegwijzer Zorgvuldig handelen bij toestemming voor jeugdhulp: https://nip.nl/wp-content/uploads/2022/09/Wegwijzer_Zorgvuldig-handelen-bij-toestemming-voor-jeugdhulp.pdf.

¹² Jeugdwet: art. 7.3.4 lid 1 jo. 7.3.15 lid 1 Jw. Wlz: 7:450 lid 1 jo. 7:465 lid 1 BW jo. art.

8.1.2. lid 1 sub a Wlz.

¹³ Jeugdwet: art. 7.3.4 lid 1 jo. 7.3.15 lid 1 jo. 2 Jw. Wlz: 7:450 lid 1 jo. 7:465 lid 1 jo. lid 2 BW jo. 8.1.2. lid 1 sub c Wlz.

¹⁴ Jeugdwet: 7.3.4 lid 1 jo. lid 2 Jw. Wlz: 7:450 lid 1 jo. 2 BW jo. art. 8.1.2. lid 1 sub b Wlz

¹⁵ Art. 7.3.4 lid 2 Jw. Wlz: art. 7:450 lid 2 BW.

¹⁶ Jeugdwet: 7.3.4 lid 1 jo. 7.3.15 lid 1 jo. lid 2 Jw. Wlz: 7:450 lid 1 jo. 7:465 lid 1 jo. 2 BW jo. art. 8.1.2. lid 1 sub c Wlz.

¹⁷ Jeugdwet: 7.3.4 lid 1 jo. 7.3.5 Jw. Wlz: 7:450 jo. 7:447 BW jo. Richtlijn Wgbo VGN jo. 1:234 lid 3 BW. Wmo 2015: 1:234 lid 3 BW.

¹⁸ Jeugdwet 7.3.4 lid 1 jo. 7.3.15 lid 3 Jw. Wlz: 7:450 lid 1 jo. 7:465 lid 3 BW jo. art. 8.1.2 lid 1 sub d jo. sub e Wlz. Wmo : 2015: art. 1.1.1 lid 1 jo. 2 Wmo 2015.

¹⁹ Art. 6:198 BW en verder.

²⁰ Dit blijkt uit de wetsgeschiedenis van de Wgbo 21 561, nr. 6, p. 54.

3. Verzet van een ter zake wilsonbekwame cliënt tegen zorg waarmee zijn vertegenwoordiger heeft ingestemd.

Dit schema gaat over verzet door een ter zake wilsonbekwame cliënt tegen zorgverlening waarmee de vertegenwoordiger heeft ingestemd.

Gevolgen van verzet van de cliënt tegen langdurige zorg of open jeugdhulp (artikel 465 Wgbo / artikel 7.3.15 Jeugdwet)

Cliënten jonger dan 12 jaar	Verzet van cliënten uit deze leeftijdscategorie heeft geen juridische gevolgen. Zorg / jeugdhulp waartegen zij zich verzetten kan desondanks worden verleend, mits hun vertegenwoordiger(s) daarvoor toestemming hebben geven.
Cliënten van 12 jaar of ouder en ter zake wilsonbekwaam	De cliënt verzet zich tegen 'een verrichting van ingrijpende aard'. In dit geval kan de verrichting alleen worden verricht als dat 'kennelijk nodig is om ernstig nadeel voor de betrokkene te voorkomen'. De cliënt verzet zich tegen een verrichting die niet van ingrijpende aard is. In dat geval kan de verrichting worden uitgevoerd ondanks dat de cliënt zich verzet, mits de vertegenwoordiger heeft ingestemd.²¹
Cliënten van 12 jaar of ouder en ter zake wilsbekwaam	Zorg / jeugdhulp waartegen deze cliënten zich verzetten / waarmee zij niet instemmen mag niet worden verleend.

Gevolgen van verzet van de cliënt op basis van de Wet zorg en dwang (artikel 3a Wzd)

Cliënten jonger dan 12 jaar	Verzet van cliënten uit deze leeftijdscategorie heeft geen juridische gevolgen. Zorg waartegen zij zich verzetten kan desondanks worden verleend, mits hun vertegenwoordiger(s) daarvoor toestemming hebben gegeven.
Cliënten van 12 jaar of ouder	Verzet van cliënten uit deze leeftijdscategorie heeft tot gevolg dat de zorg waartegen zij zich verzetten alleen verleend kan worden als voldaan is aan de voorwaarden die de Wzd aan onvrijwillige zorgverlening stelt. Dit geldt ongeacht of de cliënt ter zake wilsbekwaam is en ongeacht of de vertegenwoordiger van de cliënt heeft ingestemd met de zorgverlening.

²¹ Tekst en Commentaar Gezondheidsrecht, artikel 465 Wgbo, aant. 7 (2019); Asser/Tjong Tjin Tai 7 – IV 2022 / 424; Legemaate (red): De Wgbo van tekst naar toepassing, blz. 42 (1998); Sluijters en Biesaart: De geneeskundige behandelingsovereenkomst, blz. 157 (2005).